

5. Závěr

Sídelní struktura

Z hlediska **sídelní struktury** nacházíme mezi správními obvody obcí s rozšířenou působností Pardubického kraje značné rozdíly. Nejrozlehlejší území s nejvíce obcemi náleží Chrudimsku. Územně nejmenší Českotřebovsko přitom tvoří přibližně pouze desetinu rozlohy Chrudimska a spolu s Králickem zahrnuje nejnižší počet spádových obcí. Nadprůměrná hustota zalidnění na Pardubicku koresponduje s koncentrací obyvatel do krajského města, ve kterém žijí téměř tři čtvrtiny obyvatelstva tohoto správního obvodu. Nejmenší hustota zalidnění naopak charakterizuje Králicko, které má zároveň nejnižší počet obyvatel mezi správními obvody kraje i celé republiky. Nadprůměrné zastoupení málo zalidněných obcí charakterizuje především Přeloučsko, ale také Vysokomyšsko, Litomyšlsko či Moravskotřebovsko. Vysoký podíl městského obyvatelstva je kromě Pardubicka typický i pro specificky územně uspořádané Českotřebovsko.

Demografický vývoj

Počet obyvatel v období 2000 – 2005 ve většině správních obvodů ORP Pardubického kraje klesal. Relativně nejvyšší úbytek populace postihl Králicko, Českotřebovsko a Přeloučsko. Populační přírůstky byly ve sledovaném období zaznamenány pouze ve třech správních obvodech kraje – na Holicku, Lanškrounsku a Vysokomyšsku. Obyvatelstvo Pardubického kraje stárne, což se, mimo jiné, odráží ve vývoji indexu stárí a průměrného věku. Nejvyšší hodnoty **indexu stárí** mezi správními obvody ORP nalezneme v roce 2005 na Pardubicku a Přeloučsku, nejnižší na Králicku a Lanškrounsku. Správní obvody Pardubice a Přelouč se rovněž vyznačují nejvyšším **průměrným věkem obyvatel** v rámci kraje, nejmladší obyvatelstvo žije na Králicku a Žambersku.

Podle výsledků sčítání lidu v roce 2001 žije nejvyšší podíl vysokoškolsky vzdělaných obyvatel (mezi 25letými a staršími) na Pardubicku a Orlickoústecku, na opačné straně z hlediska **vzdělanosti** stojí Králicko s nejvyšším zastoupením osob se základním či neukončeným vzděláním.

V posledních letech dochází v kraji k mírnému růstu počtu **narozených** dětí. Nejvíce živě narozených dětí připadalo na 1 000 obyvatel (v průměru let 2001 – 2005) na Lanškrounsku a Králicku, nejméně na Přeloučsku. Ke změnám dochází také ve struktuře narozených podle věku a rodinného stavu matky. Mezi správními obvody kraje je nejvyšší podíl nemanželsky narozených dětí typický pro Moravskotřebovsko a Králicko, nejméně dětí mimo manželství se naopak rodí na Hlinecku a Poličsku. Pozitivní vývoj probíhá již několik let u **potratovosti**; nejnižší hodnotu hrubé míry potratovosti mezi správními obvody kraje nacházíme v letech 2001 – 2005 na Holicku, nejvyšší na Svitavsku.

Nejméně příznivé **úmrtnostní poměry** (měřené standardizovanou mírou úmrtnosti) panují na Králicku a Moravskotřebovsku, nejlépe si mezi správními obvody SO ORP v kraji stojí Pardubicko a Žambersko. Nejčastější příčinou smrti zůstávají nemoci oběhové soustavy a novotvary. Výrazně nadprůměrné hodnoty úmrtnosti na nemoci oběhové soustavy charakterizují správní obvody ORP Králicko a Moravská Třebová; dlouhodobě nepříznivá úroveň úmrtnosti na novotvary je charakteristická pro Svitavsko.

Vývoj hrubých měr **sňatečnosti** v SO ORP Pardubického kraje byl v období let 2001 – 2005 dosti kolísavý. V průměru sledovaných let byla nejvyšší hrubá míra sňatečnosti zjištěna Pardubicku, nejnižší počet uzavřených sňatků připadal na 1 000 obyvatel na Holicku a Moravskotřebovsku. Obdobně nepravidelný vývoj s tendencí mírného vzestupu sledujeme rovněž u **rozvodovosti**. Nejvyšší intenzitu rozvodovosti (vyjádřenou počtem rozvodů na 1 000 obyvatel) nalezneme v období let 2001 – 2005 na Pardubicku a Českotřebovsku, nejnižší na Poličsku a Hlinecku.

Nejvyšší intenzita **stěhování** do správního obvodu v letech 2001 – 2005 (po přepočtu na 1 000 obyvatel) byla zjištěna na Holicku. Stěhování ze správního obvodu probíhalo s nejvyšší intenzitou na Přeloučsku. Relativně nejvyšší přírůstek obyvatel stěhováním charakterizuje správní obvody Holice a Vysoké Mýto, k relativně nejvyššímu úbytku obyvatel stěhováním došlo v letech 2001 až 2005 na Českotřebovsku a Králicku.

Ekonomická oblast

Podnikatelská aktivita, vyjádřená počtem ekonomických subjektů na 1 000 obyvatel, je nejvyšší v severozápadní části kraje (SO ORP Pardubice, Přelouč a Holice), nejnižší na jihovýchodě (SO ORP Moravská Třebová, Česká Třebová a Svitavy), tedy na území nejvzdálenějším od krajského města. Pro toto území, jehož značná část byla postižena poválečnou výměnou obyvatelstva, je charakteristická méně příznivá vzdělanostní struktura obyvatel a dlouhodobě vysoká nezaměstnanost.

Územní rozdíly v **zemědělství** vyplývají z rozdílných fyzicko-geografických podmínek mezi úrodnou Polabskou nížinou na severozápadě a vrchovinným charakterem jihu a východu kraje, kde jsou na úkor orné

půdy trvalé travní porosty a živočišná výroba se orientuje na chov skotu. Na hornatém severovýchodě (Králicko) je nejnižší podíl zemědělské i orné půdy na rozloze správního obvodu a byl zde zaznamenán nejvýraznější úbytek rozlohy orné půdy v letech 2000 – 2005.

Průmysl je tradičním odvětvím na Pardubicku, kde odvětvová struktura (chemie, zpracování ropy, elektronika) výrazně ovlivňuje úroveň průmyslové produkce na zaměstnance. Na další místa se průmyslovou produkcí v kraji řadí správní obvody Vysoké Mýto a Polička s významným podílem výroby dopravních prostředků a strojírenství. Z hlediska zaměstnanosti rostl význam průmyslu na Lanškrounsku, naopak klesal ve správních obvodech, kde byl vysoký podíl textilního, konfekčního a kožedělného průmyslu, tedy na Hlinceku, Chrudimsku a Králicku. Nejvyšší zaměstnanost v potravinářském průmyslu je na Poličsku, podíl textilního a konfekčního průmyslu na zaměstnanosti zůstává nejvyšší na Svitavsku, Orlickoústecku a Králicku, kovovýroba má nejvyšší zastoupení na Českořtebovsku a Moravskotřebovsku. Elektrotechnický průmysl je charakteristický pro Lanškrounsko a Žambersko, energetika pro Přeloučsko a Pardubicko. Nejvyšší průměrná mzda v průmyslu na Litomyšlsku souvisí s největším výrobcem ve správním obvodě, zabývajícím se zpracováním skleněných vláken.

Intenzita **bytové výstavby**, vyjádřená počtem dokončených bytů na 1 000 obyvatel, byla v letech 2001 – 2005 na Holicku pětikrát vyšší než na Hlinceku. Nad krajským průměrem byla i intenzita výstavby bytů na Lanškrounsku, Pardubicku (především v zázemí krajského města) a na Vysokomýtsku. Největší a nejdražší byty se stavěly na Litomyšlsku, největší a nejdražší byty v rodinných domech se stavěly ve správním obvodě Česká Třebová. Výstavba relativně nejmenších a nejlevnějších bytů probíhala na Lanškrounsku, bytů v rodinných domech na Holicku.

Sčítání **dopravy** v roce 2005 ukázalo, že nejvyšší intenzita silniční dopravy je v krajském městě a v dalších městech, kolem kterých nebyly dosud vybudovány obchvaty, tedy v Chrudimi, Litomyšli, Holicích a Vysokém Mýtě. Největší nárůst od roku 2000 byl zaznamenán v Holicích, Lanškrouně a Přelouči. Mimo sídla správních obvodů rostla výrazně dálková doprava na silnicích 1. třídy na Holicku, Poličsku, Orlickoústecku, Svitavsku, Přeloučsku a Žambersku.

Nejlepší podmínky pro **cestovní ruch** jsou v kraji na Králicku a Žambersku. Spojuje se zde velmi vysoký potenciál přírodního subsystému cestovního ruchu a velký počet ubytovacích zařízení. Ubytovací kapacity, vyjádřené počtem lůžek v ubytovacích zařízeních sloužících cestovnímu ruchu na 1 000 obyvatel, jsou pod krajským průměrem na turisticky atraktivním Hlinceku. Nejméně lůžek na 1 000 obyvatel připadá na Svitavsku, Českořtebovsku, Přeloučsku a Orlickoústecku, nejnižší průměrná úroveň potenciálu cestovního ruchu je na Holicku a Přeloučsku.

Sociální oblast

Z údajů o **domovním a bytovém fondu** zjištěných prostřednictvím sčítání lidu, domů a bytů v roce 2001 vyplývá, že nejvyšší podíl rodinných domů na celkovém počtu trvale obydlených domů charakterizuje správní obvody Holice, Hlinsko a Litomyšl. Nadprůměrné zastoupení bytových domů zaznamenáváme na Pardubicku, Českořtebovsku a Králicku. Správní obvod Králíky a Svitavy se přitom vyznačují nejvyšším **průměrným stářím trvale obydlených domů**, nejmladší domovní fond je naopak typický pro Žambersko. Bytový fond Holicka byl v roce 2001 charakteristický nejen nejvyšší průměrnou obytnou plochou a nejvyšším počtem obytných místností na byt, ale i nejvyšší průměrnou obytnou plochou na osobu v kraji. Na poslední místo se v hodnotách všech tří jmenovaných ukazatelů zařadilo Českořtebovsko. Tento region se spolu s Pardubickem vyznačuje nejnižším podílem neobydlených bytů (bez trvale hlášených osob) v bytovém fondu. Naopak k územím s nejvyšším zastoupením **neobydlených bytů** se řadí Poličsko, Hlincecko a Žambersko – tedy regiony s nadprůměrným výskytem neobydlených rodinných domů s byty využívanými pouze k rekreačním účelům.

Nejvyšší **míra ekonomické aktivity** (vyjádřená podílem počtu ekonomicky aktivních na obyvatelstvu 15letém a starším) charakterizovala v roce 2001 dle dostupných údajů ze sčítání lidu správní obvod Lanškroun, Česká Třebová a Pardubice. Na Hlinceku, Poličsku a Chrudimsku bylo zastoupení ekonomicky aktivních osob naopak nejnižší v rámci kraje. V odvětvové struktuře zaměstnanosti se mezi dvěma posledními sčítáními projevil výrazný úbytek zaměstnaných v **zemědělství**. Díky nižšímu relativnímu poklesu počtu zaměstnaných v tomto odvětví oproti ostatním regionům v kraji si v něm posílilo nadproporcionální postavení Litomyšlsko. Lokalizace zaměstnanosti v **průmyslu** byla díky nejnižšímu relativnímu úbytku počtu zaměstnaných ještě více upevněna na Lanškrounsku. Oblast **služeb** provázela v průběhu 90. let růst zaměstnanosti ve všech správních obvodech kraje kromě Českořtebovska typického významným zastoupením odvětví dopravy.

Vysoké **kladné saldo dojížděky** (tj. kladný rozdíl počtu dojíždějících a vyjíždějících) v roce 2001 charakterizovalo pouze Pardubicko a Lanškrounsko. Nejvyšší **záporné saldo dojížděky** na Chrudimsku souvisí s pohybem pracujících do blízkých Pardubic. Výrazná převaha počtu vyjíždějících nad dojíždějícími je typická také pro Přeloučsko a Holicko. Pracující z Přeloučska využívají možnosti cestovat za prací nejen

do Pardubic, ale i do hlavního města či na Kolínsko. Obyvatelé z Holicka nacházejí pracovní uplatnění i v ne příliš vzdáleném Hradci Králové či Vysokém Mýtě.

Po období růstu počtu **uchazečů o zaměstnání** v kraji v letech 2000 – 2004 se situace na trhu práce v Pardubickém kraji začala postupně zlepšovat. Nižší **míra nezaměstnanosti** v roce 2005 ve srovnání s výchozím rokem byla zaznamenána na Chrudimsku, Poličsku a Vysokomýtsku. Na druhé straně nejvíce vzrostla míra nezaměstnanosti ve sledovaném období na Moravskotřebovsku, Králicku a Svitavsku – tedy v regionech postižených nejvyšší nezaměstnaností v kraji. Přetrvávajícím problémem je **dlouhodobá nezaměstnanost**. Nejvyšší zastoupení uchazečů registrovaných v evidenci úřadů práce po dobu delší než jeden rok přitom charakterizuje Svitavsko a Moravskotřebovsko, nejpříznivější situace je v tomto ohledu ve správním obvodu Hlinsko, Lanškroun a Holice. Holicko se spolu s Pardubickem a Žamberskem vyznačuje zároveň nejnižší nezaměstnaností mezi správními obvody kraje.

Životní prostředí, infrastruktura, dostupnost

Vysoký podíl lesní půdy a malý podíl orné půdy na Králicku a Českotřebovsku vede k tomu, že byla u těchto správních obvodů zjištěna nejvyšší **ekologická stabilita krajiny**, následující Hlinecko má již výrazně vyšší zastoupení orné půdy. Za ekologicky nestabilní lze v důsledku vysokého podílu orné půdy a malého zastoupení plochy lesů považovat Pardubicko, Litomyšlsko a Vysokomýtsko. Pardubicko má sice nejvyšší podíl vodních ploch, naproti tomu i nejvyšší podíl zastavěných ploch. Do méně příznivých zemědělských oblastí (LFA) byly zařazeny katastry všech obcí na Králicku, Žambersku a Poličsku, zatímco žádná obec na Pardubicku a Holicku.

Ochrana přírody se vztahuje na desetinu území kraje. Většina z těchto ploch připadá na chráněné krajinné oblasti, které se rozprostírají ve správních obvodech ORP Hlinsko, Polička, Chrudim a částečně na Žambersku. Na Králicku je Národní přírodní rezervace Králický Sněžník a v ostatních správních obvodech s výjimkou Českotřebovska jsou maloplošná chráněná území; nikde však nezabírají větší plochu než 2 % území.

Rozdíly ve **vybavenosti obcí** jednotlivých správních obvodů ORP do značné míry souvisejí s odlišnou sídelní strukturou. Nižší vybavenost zejména školskými a zdravotnickými zařízeními je v obcích správních obvodů Přelouč a Vysoké Mýto, které se vyznačují vysokým podílem malých obcí. Nejvyšší podíl obcí s kanalizací napojenou na čistírnu odpadních vod byl v roce 2005 na Králicku, Žambersku a Pardubicku, nejnižší na Hlinecku a Poličsku. Plynofikace byla již ukončena na Holicku a v roce 2005 zbývala jediná obec bez napojení na plyn na Pardubicku a Přeloučsku. Nejnižší podíl plynofikovaných obcí byl na Králicku, Žambersku a Moravskotřebovsku.

Ekonomický a sociální vývoj je významně ovlivňován **vzdáleností** správního obvodu **od krajského města**, s čímž souvisí i dopravní dostupnost daného území. Nejvzdálenější od Pardubic je Moravskotřebovsko, následuje Lanškrounsko, Králicko a Svitavsko. Z pohledu **polohy** správních obvodů vzhledem **k rozvojovým a urbanizačním osám a oblastem** je nejdlehlější Poličsko a Hlinecko. Nejpříznivější polohu má po Pardubicku Přeloučsko, Holicko a Vysokomýtsko.

Souhrnné postavení správních obvodů ORP v kraji

Komplexnější pohled na postavení jednotlivých správních obvodů v rámci Pardubického kraje poskytlo **multikriteriální hodnocení**. V souhrnném výsledku za **demografickou** oblast bylo zjištěno nejpříznivější postavení správních obvodů Žamberk, Litomyšl a Pardubice, nejméně příznivé pak u SO ORP Moravská Třebová, Přelouč a Svitavy. Nejlepší postavení v **sociální** oblasti zaznamenalo Holicko, Orlickoústecko a Lanškrounsko, jako sociálně nejslabší se jevílo postavení správních obvodů Králicko, Svitavy a Přelouč. V **ekonomické** oblasti dominovalo Pardubicko, Litomyšlsko a Orlickoústecko, ekonomicky nejzaostalejšími v kraji byly správní obvody Moravská Třebová, Polička, Králicko a Hlinsko. V oblasti **infrastruktury, polohy, dostupnosti a životního prostředí** byl nejlepší výsledek zjištěn u Králicka, Českotřebovska a Přeloučska, nejméně příznivé postavení měly správní obvody Polička, Chrudim a Moravská Třebová.